

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021
i Natura 2000-område nr.

N49 Gudenå og Gjern Bakker

Miljø- og
Fødevareministeriet
Naturstyrelsen

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne naturtyper og arter på Naturstyrelsens arealer.
2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-område nr. N49 Gudenå og Gjern Bakker

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Lasse Werling

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

978-87-7179-057-3

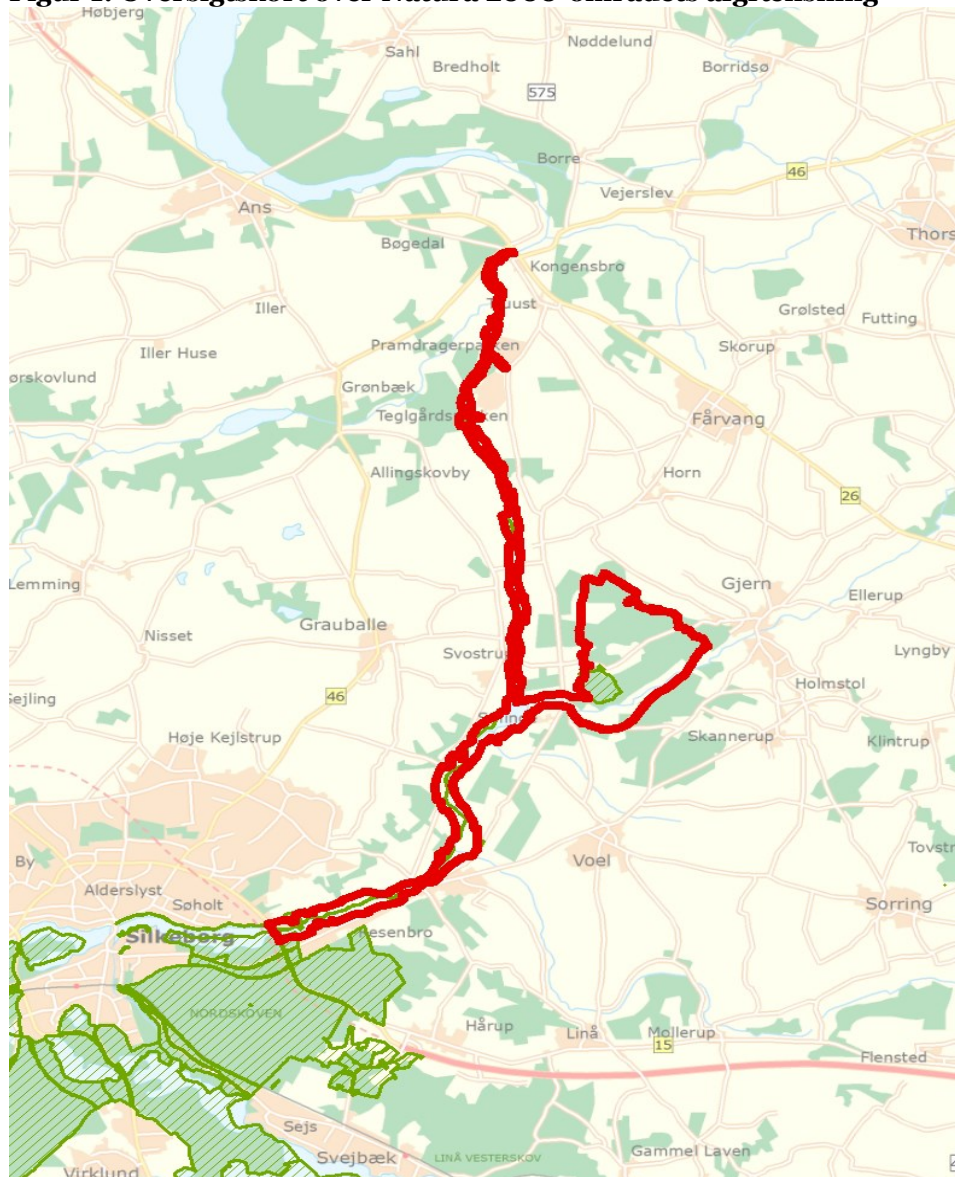
Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område N49 Gudenå og Gjern Bakker og vedrører Naturstyrelsens arealer på ca. 47 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

I denne plejeplan er arealer og indsatser opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Natura 2000 plejeplaner for de skovbevoksede naturtyper, samt mere detaljerede oplysninger om indsatsen i Natura 2000-områderne findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til Naturstyrelsens driftsplaner for det pågældende område, som findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. driftsplanlægning.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

På baggrund af nærværende plejeplan udarbejdes et naturplejeark, der er et bilag til enhedens driftsplanlægning, hvor de specifikke plejetiltag vil være beskrevet på lokalitetsniveau, med bl.a. angivelse af naturtilstand, plejemål, plejetiltag, udløb og prioritering (tidsfølge).

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensynet til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afreporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år.

I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i de kommende basisanalyser for hvert enkelt område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

2. Områdebeskrivelse

Natura 2000 området omfatter en strækning på 23 km af Gudenåen og den ånære del af Gudenådalen mellem Silkeborg og Kongensbro - samt den brede, nedre del af Gjern ådal og en stor del af Gjern Bakker.

Gudenådalen er specielt i den øvre del af habitatområdet en bred smeltevandsdal. Gjern Bakker er en udvasket erosionsrest, der ligger fremskudt, afgrænset af Gudenådalen og Gjernådalen med St. Troldhøj som det højeste og mest markante udsigtspunkt.

Den næringsfattige jord i de stærkt kuperede Gjern Bakker indeholder store ege- og bøgekrat og enkelte rester af tidligere mere udbredte heder med hedelyng og våde hedepartier med klokkelyng.

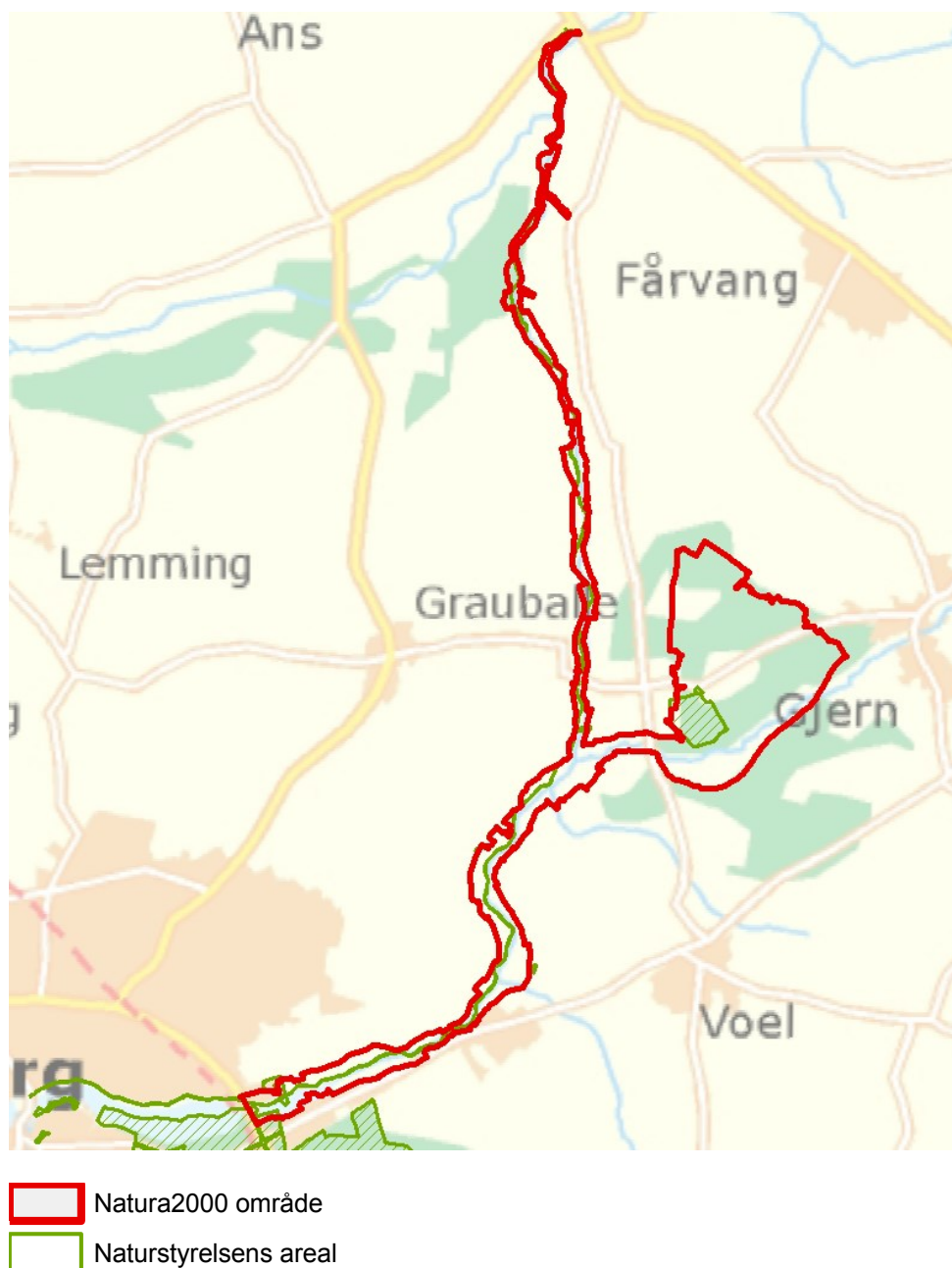
Neden for Gjern Bakker breder Gjern ådal sig ud. Ved udløbet i Gudenå vider åen sig ud og bliver til Sminge Sø.

Flere steder i området er små dødishuller, afsnørede mæandre og opgivne tørvegrave under tilgroning med hængesæk.

Det samlede areal er på 815 ha – heraf er ca. 47 ha statsejet.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-området.

Inden for området forvalter Naturstyrelsen i alt ca. 47 ha.

I Gudenådalen ejer Naturstyrelsen den historiske træksti og ganske få af de tilstødende engarealer.

Omkring Gjern Bakker ejer Naturstyrelsen et samlet areal på ca. 33 ha. Her veksler bevoksningen mellem gammel stævningskov, urørt skov, hede og opgivne marker i forskellig grader af tilgroning fra hede mod egekrat.

I heder og egekrat findes en del østlige forekomster af planter der har deres hovedudbredelsesområde mod vest som f.eks. hønsebær, hedemelbærris og den lave form af gyvel.

Omkring Store Troldhøj, hvor der opretholdes et lysåbent hedeareal med spredte birk og ege, er der fundet flere meget sjældne insektarter.

Der er påbegyndt en græsning på hedearealet for at undgå at arealet springer i skov.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)	
Naturtype	Total
4030 Tør hede	11,1
I alt	11,1

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Stor vandsalamander

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode anbefalede en afbrænding på hedearealet ved Store Troldhøj efterfulgt af rydning af opvækst af eg og birk. Naturstyrelsen har imidlertid valgt at pleje hedearealet ved at indføre græsning på arealet og lave en målrettet bekæmpelse af ørnebregne.

Der blev i 2012 sat et hegn på ca. 13 ha der omfattede hele hedearealet samt en del græsningsskov særligt vest for hedearealet. Hegnet er et 2 trådet kvæghegn og der er indgået en aftale med forpagteren om græsningen af arealet. Der er givet tilladelse til et meget lavt græsningstryk på 0,3 dyreenheder/ha. Naturstyrelsen har konstateret at græsningen forløber fornuftigt, men der har været problemer med at køer er døde eller blevet forgiftet som følge af at indtage ørnebregne. Det overvejes om får måske er en bedre naturplejer på disse arealer.

For at fremme effekten af græsningen er opvækst af særligt birk og eg blevet ryddet i stort omfang. Både med traktor, knuser, selvkørende mini knuser på de stejle arealer og manuelt med kratrydder. For at begrænse frøspredningen fra birk og eg på arealet og for at øge lysindstrålingen er der blevet fældet ca. 100 stk. store træer i skovkanten samt enkeltstående træer på hedearealet. Disse træer er kørt bort fra arealet og lavet til flis.

For at pleje hedearealet startede Naturstyrelsen i 2014 med at tromle ørnebregne en gang om året de steder på arealet hvor ørnebregne er mest forekommende og udgjorde en trussel mod naturtypen. Styrelsens har allerede nu kunnet konstatere at ørnebregne er væsentligt svækket i forhold til før-situationen og Naturstyrelsen fortsætter derfor med at tromle ørnebregne på hedearealet.

Naturstyrelsen er meget tilfreds med udviklingen på hedearealet over de sidste 6 år og søger at fastholde naturplejeindsatsen på arealet i den kommende planperiode.

Plejeplanen angav ligeledes at der skulle etableres et nyt levested for stor vandsalamander. Naturstyrelsen lavede i 2012 et nyt vandhul i slugten nord for Troldhøj hytten. Der er efterfølgende registreret stor vandsalamander, lille vandsalamander og butsnudet frø i vandhullet og de nærmeste omgivelser.

Naturstyrelsen har hermed gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de planlagte indsatser er gennemført i plejeperioden for Naturstyrelsens arealer og at disse indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

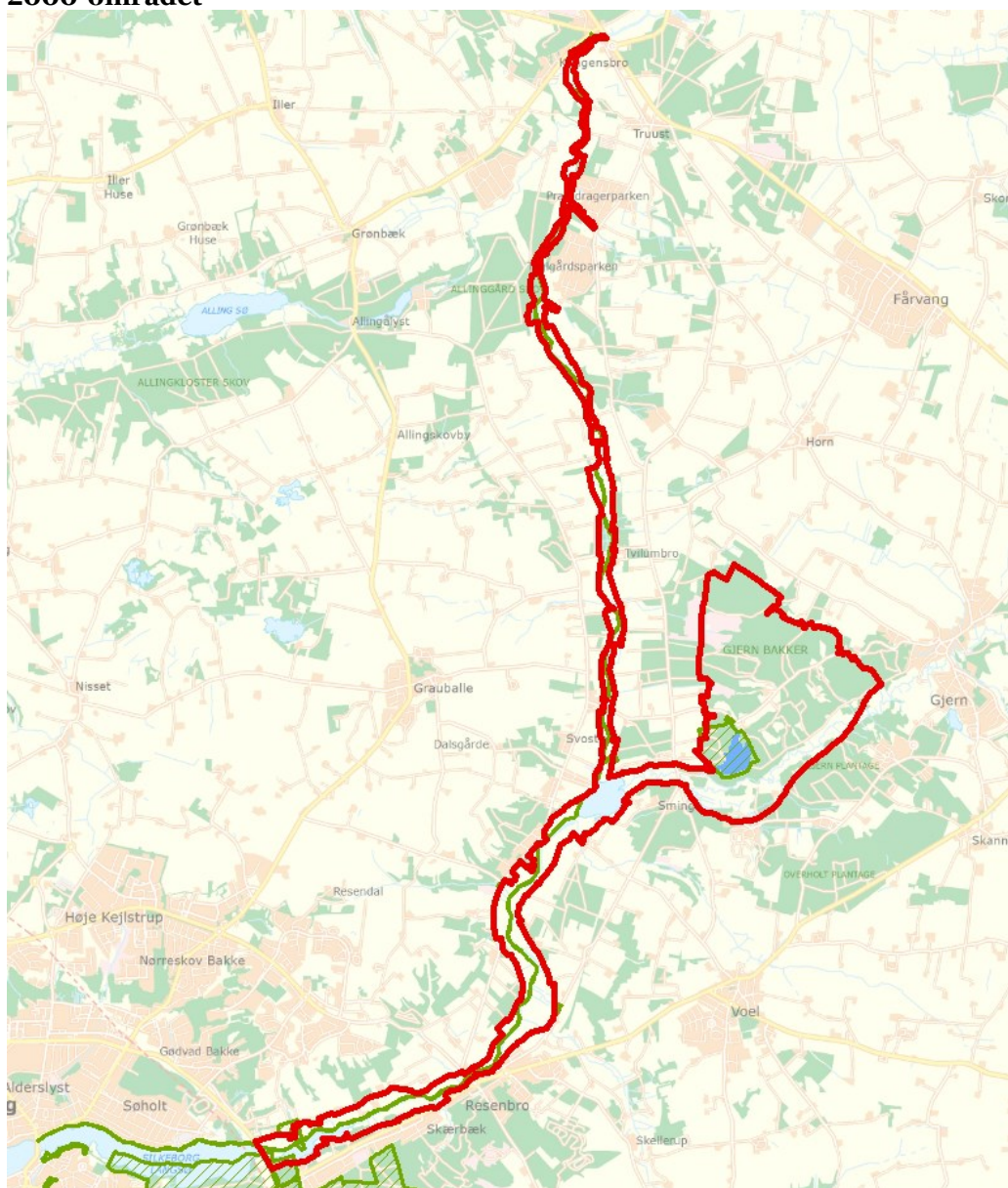

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	5	Gennemførte indsatser (areal)	11 ha	100 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	0	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	0 ha	0 %

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal
- Lysåbne habitatnaturtyper med planlagt indsats
- Lysåbne habitatnaturtyper uden planlagt indsats

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinje fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealet ved Store Troldhøj med henblik på forbedring af naturtilstanden ved en løbende og tilpasset græsning, bekæmpelse af ørnebregne og med periodevis plejeindsats med rydning og evt. nedskæring af store træer.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. På Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000 findes links til kort med detaljerede oplysninger om mål og indsatser på lokalitetsniveau.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

I dette Natura 2000-område er der på den lysåbne hede omkring Store Troldhøj registreret tør hede i en moderat naturtilstand. Målet er at forbedre naturtilstanden til god tilstand.

Der vil foregå en *løbende* pleje med kvæggræsning på hedearealet sammen med det tilstødende egekrat mod vest. Egekrattet er udlagt til plukhugstskov ifølge naturskogsstrategien. Græsningen vil sikre at arealet ikke springer i skov med samme hastighed som tidligere, fjerne næringsstoffer og skabe mange niches for dyr og planter hvormed biodiversiteten på arealet øges. Det overvejes at anvende får eller geder i stedet for kvæg for at øge presset på opvæksten mest muligt, alternativ kan der foregå en græsning med kvæg og får. Rydningen af opvækst vil være i form af rydning af enkelte træer med det formål at skabe lysåbne forhold på heden og sænke frøpresset på heden. Der vil ligeledes være behov for at rydde opvækst af birk og eg når kvæg/får/geder ikke kan holde tilgroningen i skak.

Endvidere vil der foregå en årlig bekæmpelse af ørnebregne med tromle eller slåning med henblik på at reducere omfanget af ørnebregne i udbredelse og skabe gode forhold for dværgbuskesamfundet på heden.

Der foretages endvidere *enkeltstående* indgreb i form af nyt hegn i plejeperioden eller evt. forbedring af hegn til at kunne holde får og geder inde.

Tabel e: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Sikring af naturtypen	11,1
			Naturtypebevarende pleje	11,1

Tabel f: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	1,1
			Rydning af opvækst	Eksisterende	11,1
			Græsning	Nyt	11,1

I tabel f er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Tabel g: Planlagte enkeltstående plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Hegning	Nyt	11,1

I tabel g er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel f og g.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arten stor vandsalamander end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at udviklingen i tilstanden er i fremgang for de dele af naturtyper og arter, der vedrører Naturstyrelsens arealer, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N49 Gudenå og Gjærn Bakker

Inden for området forvalter Naturstyrelsen i alt ca. 47 ha. I Gudenådalen ejer Naturstyrelsen den historiske træksti og ganske få af de tilstødende engarealer.

Omkring Gjærn Bakker ejer Naturstyrelsen et samlet areal på ca. 33 ha. Her veksler bevoksningen mellem gammel stævningsskov, urørt skov, hede og opgivne marker i forskellig grader af tilgroning fra hede mod egekrat. I heder og egekrat findes en del østlige forekomster af planter der har deres hovedudbredelse mod vest som f.eks. hønsebær, hedemelbærris og den lave form af gyvel.

Omkring Store Troldhøj, hvor der opretholdes et lysåbent hedeareal med spredte birk og ege, er der fundet flere meget sjældne insektarter.

Der er påbegyndt en græsning på hedearealet for at undgå at arealet springer i skov.

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Stor vandsalamander

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinje fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealet ved Store Troldhøj med henblik på forbedring af naturtilstanden ved en løbende og tilpasset græsning, bekæmpelse af ørnebregne og med periodevis plejeindsats med rydning og evt. nedskæring af store træer.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
4030	Tør hede	11,1
I alt		11,1

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i de følgende tabeller.

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Sikring af naturtypen	11,1
			Naturtypebevarende pleje	11,1

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	1,1
			Rydning af opvækst	Eksisterende	11,1
			Græsning	Nyt	11,1

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	4030	Tør hede	Hegning	Nyt	11,1

I tabel III og IV er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

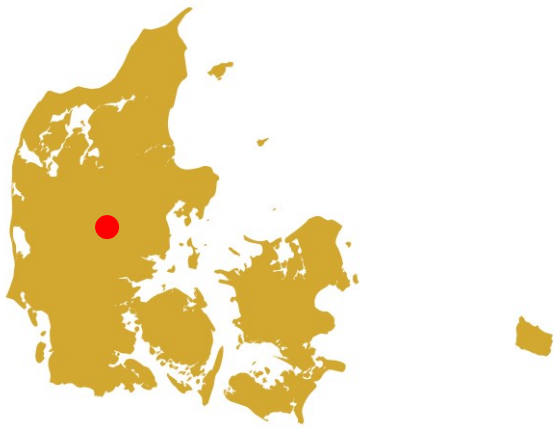
Særlig indsats for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel f og g.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arten stor vandsalamander end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at udviklingen i tilstanden er i fremgang for de dele af naturtyper og arter, der vedrører Naturstyrelsens arealer, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk